

Wincenty Myszor

"Życie Mojżesza", Grzegorz z Nyssy, Kraków 2009 : [recenzja]

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 43/2, 451-452

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ale także w Syrii. Język arabski w średniowieczu stał się *lingua franca* dla chrześcijan i pozwalał na upowszechnienie wielu chrześcijańskich dzieł (na temat: arabski jako język komunikacji chrześcijan orientalnych por. *Christianismes orientaux, Introduction a les études des langues et des littératures*, red.: R.A. Beuylot, R.G. Coquin, B. Outtier, Ch. Renoux i A. Guillaumont, Paryż, 1993, s. 61-106). I tak powstałe w Egipcie kanony kościelne, dzięki wersji arabskiej upowszechniły się na chrześcijańskim Wschodzie. Wersje arabskie okazały się także bardziej trwałe od starszych, koptyjskich. Teksty kościelnych kanonów były nie tylko tłumaczone, ale także przy okazji tłumaczeń redagowane na nowo. W tłumaczeniach pojawiały się nowe wątki tematyczne lub wersje kanonów, niektóre znikwały z wersji tłumaczonych. W Egipcie bardzo popularne były *Kanony Hipolita*. Być może potwierdzały tym samym silne związki Kościoła Aleksandryjskiego z Rzymem. Dla wersji arabskiej kanonów Atanazego wydawcy posłużyli się wydaniem W. Riedel i W.E. Crum (por. s. XVI), natomiast dla kanonów Hipolita wykorzystali wydanie z 1966 r. *Patrologia Orientalis* (por. s. XIX). Warto także odnotować opracowanie niemieckie tych kanonów przez W. Riedel'a w *Die Kirchenrechtsquellen des Patriarchats Alexandrien*, Leipzig 1900, s. 193-230. Przy tej okazji trzeba także wspomnieć o odkryciu przez polskich archeologów – Tomasza Góreckiego i ekipę archeologów – w El Gurna w Górnym Egipcie w 2005 r., koptyjskiego kodeksu kanonów Pseudo-Bazylego, którego wersję arabską, jako jedyne świadectwo ich istnienia, opublikował W. Riedel (*Die Kirchenrechtsquellen...*, s. 231-283), (opis odkrycia por. T. Górecki, *Polish Archaeology in the Mediterranean*, Raports 2005, s. 264-274). Może wydawcy polscy zainteresują się wydaniem wersji koptyjskiej i arabskiej tych kanonów?

Tom zawierający orientalne wersje kościelnych kanonów został zaopatrzony w odpowiednie indeksy osób, nazw oraz indeks rzeczowy. Wersja grecka i arabska tytułów kanonów pozwoli studium zorientować się w szczegółach na podstawie incipitów poszczególnych kanonów w ewentualnych innych wersjach tekstów. Tom orientального prawa chrześcijańskich kościołów powinien być odnotowany w historii chrześcijańskiej orientalistyki z uznaniem dla wydawców. Być może arabiści zainteresują się także nowymi tekstami źródłowymi, które przyniosło im to wydanie.

Grzegorz z Nyssy, *Życie Mojżesza*, przekład Stanisław Kalinkowski, wstęp Marta Przyszychowska, Wydawnictwo WAM, Kraków 2009, 104 s. (Źródła Myśli Teologicznej 50)

W serii wydawniczej Źródła Myśli Teologicznej do tomów: 21 (*Drobne pisma trynitarze*), 34 (*Homilie do Błogosławieństw*), 39 (*O stworzeniu człowieka*), 43 (*Homilie do Pieśni nad Pieśniami*), dołączono dwa kolejne: 50 (*Życie Mojżesza*) i 51 (*Homilie do Eklezjastesy*) Grzegorza z Nyssy. To zainteresowanie pismami Grzegorza z Nyssy, trzeciego z Ojców Kapadockich, zasługuje na szczególne uznanie, gdyż tłumaczeń na język polski jego dzieł jest jak dotąd niewiele. Przekład *Vita Moysi* Stanisława Kalinkowskiego jest pierwszym polskim przekładem całego utworu (z obszerniejszych fragmentów tego utworu mieliśmy dotąd tylko przekład Grzegorza Sinki, *Święty Grzegorz z Nyssy. Wybór pism*, Warszawa 1963, s. 36-46; odpowiada *Żywot Mojżesza*: II, 1-50, w tłumaczeniu Kalinkowskiego, s. 43-50). Inne cytaty w polskim tłumaczeniu por. Stawiszyński, *Bibliografia patrystyczna 1901-2004*, Kraków 2005, s. 269-270. Wstęp autorstwa Marty Przyszychowskiej (s. 5-16) odwołuje się do pracy J. Daniélou, z pierwszego tomu *Sources Chretiennes* (z 1943 r.!). Obszerne cytaty z *Życia Mojżesza* wydają mi się zbędne akurat we wstępie do tłumaczenia. Motywem głównym tego dzieła Grzegorza z Nyssy jest ideał

chrześcijańskiej doskonałości, przedstawiony na przykładzie Mojżesza, na podstawie historii Mojżesza (w pierwszej księdze) i jej alegorycznej interpretacji (w księdze drugiej). Podstawowym zagadnieniem teologicznym dążenia do doskonałości jest paradoksalnie ujęty cel człowieka. Upodobnienie do Boga, ta myśl jest u Grzegorza niewątpliwie cytatem z greckiej filozofii, okazuje się niemożliwe dla bytu skończonego, czyli człowieka (myśl biblijna, chrześcijańska). Nieskończony wzór doskonałości dla człowieka Grzegorz przeniósł na samo dążenie, a więc na nieskończony ruch człowieka ku Bogu, w płaszczyźnie poznawczej i egzystencjalnej. Człowiek ze swojej istoty, ze swojej skończoności, nigdy nie osiągnie boskiej doskonałości, a jednak jego dążenie do Boga będzie nieskończone. Wskazując na metodę egzegetyczną Grzegorza, zwraca uwagę na tradycję aleksandryjską, nie wymieniając Orygenesusa. Wzorcem dla Grzegorza był także inny Aleksandryjczyk, Filon, autor filozoficznego *Vita Mosis*.

Autorka wstępu rozpatruje także zagadnienie czasu i miejsca powstania dzieła Grzegorza oraz w jakim celu zostało napisane. To ostatnie zagadnienie pozostawia w końcu bez jednoznacznego wyjaśnienia, stwierdzając jedynie, że pismo Grzegorza było zaadresowane do jakiejś grupy ascetów, ewentualnie mnichów. Podstawą polskiego tłumaczenia był tekst grecki wydany w drugiej edycji Sources Chretiennes. Dołączona do wstępu bibliografia może być pomocna w dalszych studiach dzieła Grzegorza z Nyssy. Polskie tłumaczenie zaopatrzone jedynie w przypisy biblijne oraz kilka objaśnień i odsyłaczy do innych pism Orygenesusa.

Tom zaopatrzonej jedynie w indeks biblijny. Brak indeksu rzeczowego zachęca do lektury całego dzieła.

Grzegorz z Nyssy, *Homilie do Eklezjastesa*, wstęp, tłumaczenie, przypisy Marta Przyszychowska, Wydawnictwo WAM, Kraków 2009, 112 s. (Źródła Myśli Teologicznej 51)

Tom 51 poświęcony homiliom do Księgi Eklezjastesa został podobnie wydany jak tom 50. „Miniaturowy” wstęp tłumaczki (por. s. 5-10) porusza podobne zagadnienia. Wydaje się jednak, że dobrze dobrana bibliografia (s. 11-13) może zachęcić czytelnika do dalszego studiowania opracowania. Tłumacze na stronie tytułowej przypisano „Przypisy”, ale sprowadzają się one niemal wyłącznie do adnotacji biblijnych cytatów i skojarzeń. Jak skromny jest tu wkład tłumaczki w objaśnienia tekstu widać z zamiaru, który jej przyświecał. Zamierzając wykorzystać inne źródła patrystyczne, podała wykaz skrótów, które planowała wykorzystać chyba w komentarzu: PSP (= *Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy*) nie wykorzystwała nigdzie, GNO (= dla dzieł Grzegorza z Nyssy) w przypisach tylko dwa razy, częściej we wstępie i bibliografii. Natomiast w polskim tekście przekładu tłumaczka wprowadziła greckie wersje wyrażen i pojęć. Dla analizy treści homilii Grzegorza jest to rzecz bardzo pożyteczna. Kryterium wyboru greckich objaśnień wydaje się być terminologia związana z egzegezą i terminologią moralną i ascetyczną.

Osiem homilii Grzegorza z Nyssy nie nawiązują do konkretnych perykop tekstu biblijnego, choć wydaje się, że trzymają się pewnej kolejności rzeczowej. Warto zatem zastanowić się nad tematami poszczególnych homilii. Jeśli zwrócimy uwagę na indeks biblijny, z łatwością możemy zauważyć, że komentuje tylko trzy pierwsze rozdziały Koheleeta, a mottem przewodnim dla ośmiu homilii jest wyrażenie z 3 rozdziału: „wszystko ma swój czas”. Według homilii I, za Eklezjastesa, czyli autora komentowanej księgi, uznał Grzegorz „przywódcę” Kościoła, czyli Syna Bożego, który poucza swój Kościół, czyli tworzy z powołanych przez siebie ludzi „pełnię”. Chrystus jako Eklezjastes poucza o dziele